

ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені ІВАНА ФРАНКА

ЛЕГКА ОРИСЯ СТАНІСЛАВІВНА

УДК 82 - 1 (477) + 883

**ЕРОТИЧНИЙ РОМАН У ВІРШАХ
НАТАЛІ ЛВИЦЬКОЇ-ХОЛОДНОЇ**

10.01. 01. - українська література

АВТОРЕФЕРАТ

***дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук***

ЛЬВІВ - 1999

Дисертацією є рукопис.

**Робота виконана на кафедрі української літератури імені академіка Михайла Возняка
Львівського державного університету імені Івана Франка**

Науковий керівник:

доктор філологічних наук, професор
Міщенко Леоніла Іванівна,
професор кафедри української літератури
імені академіка Михайла Возняка
Львівського державного університету імені Івана Франка

Офіційні опоненти:

доктор філологічних наук
Штонь Григорій Максимович,
заступник директора Інституту літератури
ім. Т.Шевченка НАН України

кандидат філологічних наук, професор
Гузар Зенон Петрович,
професор кафедри методики та історії
народних художніх промислів Дрогобицького
педагогічного університету ім. І.Франка

Провідна установа: Київський університет імені Тараса Шевченка,
кафедра історії української літератури

Захист відбудеться «17» березня 1999 р. о 10 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради
К 35.051.06 з філологічних наук при Львівському університеті імені Івана Франка за адресою:
290001, м. Львів, вул. Університетська, 1.

З дисертацією можна ознайомитися в Науковій бібліотеці Львівського державного
університету імені Івана Франка (м. Львів, вул. Драгоманова, 5).

Автореферат розісланий «15» лютого 1999 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Терлак З.М.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Культура кожної нації формує свій еротичний код. Однак на сьогодні цей код деформувався, змінилося розуміння естетики еротичного. Тому необхідним видається повернення еротики до системи вартостей людського буття, простеження його вияву в справжньому мистецтві слова. Ця думка підсилюється ще й тим, що загалом у материковому літературознавстві поняття «erotична поезія» практично обминалося, зводилося до непотрібного і забороненого. В еміграційній поезії 20-30-их років переважали історіософські і патріотичні мотиви, у ній органічно поєднувалася високомистецька форма з чіткою національною ідеєю. Себто еротичне спрямування у творчості хоча й проявлялося, все ж не було актуальним.

Морально-етичні погляди, при всій їх традиційності, змінні. Вони диференціюються у параметрах національної ментальності народів, а також у певній мірі проходять еволюцію синхронно – за певними історичними епохами. Нині ми, як і весь цивілізований світ, допускаємо можливість літературознавчого аналізу еротики у художніх текстах, чого ще недавно не допускала радянська наука про літературу.

Поетичну творчість Н.Лівицької-Холодної варто розглядати як сформовану самобутню систему, що відновлює повноту літературного процесу, свого часу несправедливо порушену. Традиційно любовну лірику творять переважно у молодому віці. Унікальність творчого феномену Н.Лівицької-Холодної полягає насамперед у тому, що вперше не лише в національній літературі, але й у світовій, поетеса художньо осмислює інтимно-erotичний світ жінки впродовж майже вісімдесяти років.

Серед сучасних публікацій критично-аналітичного характеру, котрі безпосередньо торкаються аналізу поезії Н.Лівицької-Холодної, можемо назвати статті Б.Рубчака, І.Фізера, Ю.Шереха, І.Коровицького, С.Гординського, Л.Мосендза, О.Тарнавського, Т.Салиги, М.Ільницького, Л.Міщенко, Г.Ільєвої. Кожен із названих авторів розглядає творчість поетеси в основному одноаспектно, обминаючи іноді таку рису поезії як природно притаманний їй еротизм, позбавлений порнографічно-вulgарного елемента. Досліджувана проблема, отже, вимагає детальної дослідницької уваги.

Закономірним є те, що аналіз явища еротизму спонукує зануритися в середовище проблем філософського гатунку — любові, смерті, самотності, по-новому осмислити їх, виходячи із

особливостей поетичного мислення Н.Лівицької-Холодної. У дисертаційній роботі еротичні поезії трактуються як спосіб буття авторки, поступове буття-перетворення матеріально-фізичної енергетики в духовну.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана у Львівському державному університеті ім. Івана Франка на кафедрі української літератури ім. акад. М.Возняка. Одним із пріоритетних завдань кафедри є дослідження «білих плям» у літературному процесі материкової України й еміграції. У руслі таких завдань і створена дана робота.

Предмет дослідження. Поетичні тексти збірок Н.Лівицької-Холодної «Вогонь і попіл», «Сім літер», «На грані», «Перекотиполе», «Остання дія».

Мета і завдання роботи. Головна мета дисертаційної роботи — дослідження цілісної картини світу інтимно-еротичної поезії Н.Лівицької-Холодної як особливого феномену на тлі загального літературного процесу. З нею пов'язуємо ряд конкретних завдань:

- 1) визначення місця збірки еротичної поезії Н.Лівицької-Холодної «Вогонь і попіл» у контексті літературного процесу не тільки діаспори, але й материкової України;
- 2) висвітлення світу поезії Н.Лівицької-Холодної у руслі своєї філософської концепції любові (на основі пізніших збірок «На грані», «Перекотиполе», «Остання дія»);
- 3) осмислення поетики значущості — специфічної риси поезії Н.Лівицької-Холодної;
- 4) аналіз поетичного розуміння самотності як особливого часово-просторового континууму; потрактування категоріальних меж самотності окремою філософською системою. Увага зосереджується не так на формальному аспекті поезії, як на інтелектуально-психологічному, естетичному;
- 5) визначення особливостей образного світу авторки;
- 6) з'ясування рис спорідненості творчості Н.Лівицької-Холодної з іншими поетичними феноменами;
- 7) пошук поетичних паралелей з подібними явищами в інших слов'янських літературах;
- 8) з'ясування співвідношення модерну і традиції у творчості Н.Лівицької-Холодної.

Методологічною основою дисертації є вагомий теоретичний матеріал із праць українських істориків та теоретиків літератури: І.Франка, М.Грушевського, О.Потебні, Д.Чижевського, С.Єфремова, М.Євшана, Б.Навроцького, Л.Ушкалова, А.Макарова, Ф.Погребенника, Ю.Шереха, Л.Міщенко, В.Шевчука, М.Ільницького, Т.Салиги, С.Гординського, В.Смілянської, З.Гузара, І.Кошелівця, Н.Костенко, М.Кодака, Б.Рубчака, Є.Маланюка, С.Павличко, Т.Гундорової, О.Рисака, А.Ткаченка, М.Ласло-Куцюк; польського дослідника — К.Імелінського; англійських літературознавців — Д.Кірбі, Девіда Казенса Гоя; українських філософів і етнопсихологів —

Г.Сковороди, П.Юркевича; та зарубіжних — Ф.Ніцше, Е.Фрома, Х.Ортеги-і-Гасета, Г.В.Ф.Гегеля, А.Шопенгауера; російських культурологів — І.Кона, М.Рюрикова; болгарського — К.Василева; польського — З.Лева-Старовича та ін. Робляться зіставлення з морально-етичними постулатами Біблії.

Наукова новизна одержаних результатів. Вперше в українському літературознавстві здійснено спробу ґрунтовного осмислення еротичної поезії Н.Лівицької-Холодної як своєрідного, закономірного, цілісного явища української літератури. У дисертації теж досліджується табуований донедавна матеріал, який у контексті сучасного літературного процесу набуває особливої ваги. Вперше розкриваються проблеми філософії кохання і трагедії самотності, визначається їх взаємозумовленість і взаємоперехідність.

Теоретичне і практичне значення роботи. Матеріали дослідження можуть бути використані у студіях з історії української літератури, при написанні монографічних праць про розвиток літературного процесу ХХ століття, в лекційних курсах і спецкурсах для студентів-філологів. Робота розширює уявлення про оригінальність творчості Н.Лівицької-Холодної у контексті української поезії ХХ століття.

Апробація дослідження. Результати роботи оприлюднено у доповідях та повідомленнях, виголошених на таких наукових форумах: Міжнародній науковій конференції «Іван Франко — письменник, мислитель, громадянин» (До 140-річчя від дня народження (Львів, 1996)); Звітній науковій конференції, присвяченій пам'яті професора Т.Комаринця (Львів, 1997); Міжнародній славістичній конференції, присвяченій 75-ій річниці від дня народження К.Трофимовича (Львів, 1998); Міжнародній науковій конференції «Харків 30 — 40-их років ХХ століття. Література. Історія. Мистецтво», присвяченій 85-літтю професора Ю.Бойка-Блохина (Харків, 1998); науковій конференції НТШ «Проблеми літературознавства: постаті та концепції» (Львів, 1998); Міжнародній науковій конференції «Українська філологія: школи, постаті, проблеми», присвяченій 150-річчю заснування кафедри української словесності (Львів, 1998). Стаття «Наталя Андріївна Лівицька-Холодна» подана до «Словника української літератури» (Нью-Йорк).

Структура і обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (186 позицій) та додатку. Викладена на 215 сторінках (з них — 196 сторінок основного тексту).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми, з'ясовано стан її вивчення, визначено мету, завдання і методи дослідження, розкрито його наукову новизну. Висвітлюється також зв'язок дисертації з науковими програмами, планами, темами кафедри; подаються рекомендації

практичного застосування одержаних результатів. Крім того, у вступі дається загальний огляд літератури, яка стосується даної теми: загальнотеоретичної, філософської, спеціальної.

У Першому розділі — **«Новаторство поезики еротичного у збірці Н.Лівицької-Холодної «Вогонь і попіл»** — з'ясовується місце збірки Н.Лівицької-Холодної «Вогонь і попіл» у тогочасному літературному процесі материкової України й діаспори, визначається її своєрідність і колоритність. Це особливий тип лірики — еротична, з нахилом до психологізації почуттів ліричної героїні. Обґрунтовуємо закономірність її появи. Водночас, зазначається, що любовно-erotична лінія в українській поезії почасти розвивалася у творчості О.Олеся, В.Пачовського, П.Карманського, В.Сосюри, М.Рильського, Л.Мосендза, О.Стефановича, О.Лятуринської, О.Теліги, Б.-І.Антонича, В.Бобинського; її зародження сягає глибокої давнини, сфокусованість еротичного мотиву спостерігаємо в окремих елементах фольклору (пісні, танці).

Початок ХХ століття ознаменований появою різних нетрадиційних літературних напрямів, кожен з яких так чи інакше звертався до проблеми еротизму, по-своєму трактуючи його. Не дивно, отже, що поява збірки «Вогонь і попіл» викликала досить неоднозначну оцінку критиків (Л.Мосендз, М.Рудницький, М.Гнатишак, С.Гординський). Це був свіжий «вибух» художньо оформлених вражень і новий відрух поетичного бачення, не скований рамками недоцільних обмежень. Межа між еротичним і порнографічним елементом у поетичній тканині була чітко проведена. Естетизований еротичний елемент здатний викликати у читача тільки позитивні емоції, і, якщо він посилює людинознавчий потенціал твору, — то він є художньо виправданим і його слід вважати доцільним¹.

Лірична еротика висловлює значну частину почуттів будь-якої індивідуальності, і тому дає змогу сформулювати певні філософські погляди на життя взагалі і на кохання як основу буття зокрема.

Засновник теорії психоаналізу З.Фрейд зазначав: любовне життя жінки частково внаслідок конвенціональної потайності й невідвертості жінок заглиблене ще в непроникну пітьму². Відштовхуючись від цієї думки, висвітлюємо інтимний світ жінки шляхом аналізу поетичних текстів. Висновуємо, що сукупність усіх збірок Н.Лівицької-Холодної («Вогонь і попіл», «Сім літер», «На грані», «Перекотиполе», «Остання дія») формує роман — роман з життя жінки. Умовна назва — еротичний роман у віршах. Збірка «Вогонь і попіл» — його початок. Циклізація (збірка складається з трьох циклів: «Барвін-зілля», «Червоне і чорне», «Попіл») уможливорює більш адекватно втілити авторську ідею.

¹ Клочек Г. Еротизм у сучасній прозі і що за ним вбачається // Літературна Україна. — 1993. — 1 липня. — С. 4.

² Фрейд З. Очерки по психологии сексуальности. — К.: Здоровье, 1990. — С. 23.

У циклі «Барвін-зілля» почуття проектуються вглиб сімейних стосунків («*Мати, коханка, сестра, / Вірна дружина твоя...*»). Жінка уособлює природу як Мати, Дружина, Ідея. Поетеса цілковито віддається натхненню, наростаючому зворушенню. Поезії відбивають різні типи ставлення жінки до чоловіка: і насолоду земним щастям, і високі платонічні переживання, які у відповідь породжують бажання стати вірною супутницею життя, і, разом з тим, диявольське прагнення розбивати серця мужчин, відверті еротичні фантазії. Предметом уяви Н.Лівицької-Холодної у збірці «Вогонь і попіл» є в основному її власне емпіричне «я», все у віршах зредуковано до особистісного переживання. Стилістично поезії молоді поетки тяжіють до творчості О.Олеся. Кожен вірш збірки — продовження роману, що дає змогу говорити про тематичну концепційність збірки. Це переважно короткі ліричні поезії, без просторових пояснень.

Другий цикл збірки «Червоне і чорне» демонструє відчайдушну еротичну боротьбу ліричної героїні, спровоковану зрадою коханого. Цей пласт поезій особливо показовий у плані розуміння еротизму лірики Н.Лівицької-Холодної. Лірична героїня роману постає у двох іпостасях, які виводяться з романтичного роздвоєння особи на «справжню жінку» і «літературну фігуру» (вампа). Досліджуючи «біографію» жіночого вампіризму, розглядаємо еротизм авторки як явище, що акумулює в собі національне джерело, літературну традицію і впливи європейської поезії (Рільке, Бодлер, Верлен).

У циклі «Червоне і чорне» Н.Лівицької-Холодної найбільше імпонує експресіоністична манера письма: «*Чорний погляд твій гордий і злісний, / Ти не хочеш прийняти любов. / Та дарма, я гадюкою стисну, / Я візьму з твого серця всю кров*». Або ж: «*В мене сукня була червона, / А уста зацвіли тюльпаном, / І на них була кров солоня, / твоя кров, з твоїх уст, коханий*»³. «Вамп» орудує зброєю тілесних принад у запеклій грі сил. Засіб гіперболізації допомагає у перебільшено здеформованому вигляді зматеріалізувати образ внутрішнього психологічного стану людини (в даному випадку екстазу — результату дії неопанованої любові-жорстокості). Цикл «Червоне і чорне» є одним із проявів поширеного на початку ХХ століття синтезу мистецтв. Колір визволяється від предметності, досягає своєї самостійної значущості. Поетеса вміло нюансує почуттєві стани кольоровими імпресіями. Особливо виразно це виявляється, коли авторка робить спробу синтезу любові і ненависті (розвиваючи традиції Ш.Бодлера). Образ її (ліричної героїні) символізований червоною барвою, *його* — чорною. Ці кольорові епітети наділені енергією великого емоційного впливу.

³ Лівицька-Холодна Н. Поезії, старі і нові. — Нью-Йорк: Видання Союзу українок Америки, 1986. — С. 72. Покликаючись на це видання, у дужках вказуємо сторінку.

Цикл «Червоне і чорне» завершує поезія «Степова казка» — апофеоз експресивного звучання. Тут постає мотив стихійності українського степу (вплив романтичної традиції). В образі татарина — коханець. У Н.Лівицької-Холодної реальна історична подія перетворюється у міф (звісно ж, не йдеться про історіософські мотиви) з метою відображення почуттєвої кардіограми еротичних емоцій (*«Буде кров на моїх устах, / Буде розпач п'янкий, безсилий, / І як хижий могутній птах, / Розгортатиме пристрасть крила»* (81)). Діють два корелятивні елементи: любов як життя і любов як шлях до смерті. Традиційно, Ерос є потягом до життя, кохання і сексуального вдоволення. Водночас, він — це боротьба, що веде до знищення, породжує агресію, і, тим самим, переходить у Танатос. На нашу думку, Н.Лівицька-Холодна навіть робить спробу еротизації Танатоса.

Аналіз поезій циклу «Попіл» демонструє майстерність авторки у відтворенні абсолютно полярних почуттєвих станів: пристрасть поступається місцем ніжності. Образ героя статично-сумний, він перетворюється в образ-мрію, набуває вигляду умовної схеми, що служить засобом для вираження почуттів. Кохання спалює на попіл найделікатніші почуття людини. Природна достеменність ліричного переживання пізніше породить чітку психологічну рефлексію з глибинною інтуїтивністю. Адекватно відтворюються різні стани душі в усій моментальній характерності їхнього виникнення. Загалом цикл «Попіл» щодо змісту контрастує з циклом «Червоне і чорне». Еротичний роман не завершується: емоційний удар, близький до шоку, що його читач переживає під час спілкування з поезіями попереднього циклу, пройшовши апробацію, стає елементом минулого. Аналізуємо спробу авторки подолати біль, досягнути катарсис шляхом осмислення персональної перспективи. Відтворення найтонших нюансів емоційного стану ліричної героїні спричиняє градацію від простого ліризму до інтелектуалізації буттєвих реалій. Звертаємо при цьому увагу на стильові особливості поезії Н.Лівицької-Холодної: авторка — неоромантик, а лаконічністю і строгістю вислову вона інклінує до неокласики. Усі вірші циклу «Попіл» ностальгічні, відзначаються мотивом туги за втраченим раєм.

У першому розділі констатується думка, що кожен із трьох циклів збірки становить собою окремий етап у процесі розвитку еротичного роману у віршах Н.Лівицької-Холодної. При цьому кожен етап формує свою модель стосунків між ліричними суб'єктами: від повної гармонії інтимних почувань («Барвін-зілля») через їх виснаження незвичними сексуальними амбіціями («Червоне і чорне») до емоційного умиротворення із зануренням у світ персонального буття («Попіл»).

У другому розділі — **«Філософія кохання»** - досліджується подальша творчість Н.Лівицької-Холодної (збірки «На грані», «Перекотиполе», «Остання дія»). Реалізовано намагання показати почуття ліричної героїні у розвитку — від часу молодості до похилого віку.

Спостереження над зрілим періодом творчості поетеси, мікроаналіз поетичних текстів дає підстави твердити, що філософія кохання авторки відтворює процес становлення неповторного духовного та інтелектуального світу особистості як основу її самоствердження. Наголошується, що під поняттям «філософії кохання» розуміємо вироблену систему поглядів на конкретне почуття. І ця система поглядів висловлена автором опосередковано, через художнє слово.

Поетична творчість Н.Лівицької-Холодної виходить на той рівень, коли йдеться про спробу осмислити сенс і вартісність життя, самоцінність кохання. Це площина буття з трансцендентним виміром, у якій людина, за словами Х.Ортеги-і-Гасета, «виходить за власні межі і прилучається до чогось позамежного»⁴.

Думається, символічні назви пізніших збірок і нове семантичне наповнення текстів, які входять до них, — доказ того, що поетеса, творячи власну ліричну індивідуальність, підноситься на той ступінь, де про тілесний бік кохання відверто і

вільно вже розказано, а духовний вимагає суттєвого вираження. У віршах, написаних у зрілому віці, кохання — в основному любов-спомин, любов-сподівання. Це лірика ностальгії. Інтимні звіряння зрілої жінки сповнені то філософської рефлексії про життя й людину, то зверненням до Бога, осягненням вічності, не кажучи вже про постійну думку-потребу звертатися до рідних джерел, тішитися згадками про край дитинства. Вони, зрештою, набувають людинознавчого характеру. Авторка зробила вдалу спробу — в старості пережити молодість. Незмінним головним рушієм життя ліричної героїні є любов з усією її спектральною різнобарвністю: від виразно представлені чуттєво тілесної предметності із зануренням у сфери еротичної енергії до усвідомлення симультанності почуття. Муж і коханець, що був головним співрозмовником у збірці «Вогонь і попіл», вже в наступних збірках зринає в образі янгола, який «*стояв за мною край дороги і поруч мене тихо йшов*». Віднаходяться елементи містики. Звідти починається символічна лінія «життя — смерть». Звідти — закономірне звернення до Бога: лірична героїня витворює уявного містичного коханця, до якого наблизитися важко, від якого вона постійно дистанціюється. Інтимний світ поезії Н.Лівицької-Холодної включений у систему Вічності. Танатос не перемагає Ероса. Апеляція до першопричини буття стимулює роботу душі, спрямовану на пошук філософського ідеалу, на віднайдення власної окремішності в універсумі:

Розпинається серце на три хрести, на три муки.

Перша — то слава, що лягла під чужі багнети,

Друга — мій рід у чужому морі — мої внуки.

⁴ Ортега-і-Гасет Х. Тема нашої доби // Ортега-і-Гасет Х. Вибрані твори. — К.: Основи, 1994. — С. 334.

А третя — питання без відповіді — де Ти? (162)

Еротичний роман, в підвалини якого покладено глибоку філософію кохання, перебуває на тій стадії розвитку, коли дослідження «анатомії тіла» безповоротно змінюється пізнанням «анатомії душі». Зріла поетка найбільше боїться втратити зв'язок з родом, остерігається тлінності самого роду. Умовно виділяємо у філософії кохання нитку *сім'я — родина — рід*, що висновується зі своєї першопричини — вічного почуття любові. Мотив самозосередженості диктує відповідний образний світ, котрий має власні психологічні виміри і, звичайно, свої зображальні засоби. Важливу роль у Н.Лівицької-Холодної відіграє художня деталь, за якою нерідко ховається складний комплекс почуттів («заглянь у пустку лиць», «ридати палко в сірість днів», «золотавість днів кучерявих», «душа гойдається на хвилях ридань»).

Іноді спостерігаємо творення своєрідного сюрреалістичного колажу. Зрілість виявляється часто у важко приховуваній емоційній розбалансованості, автор існує у віршах немовби у двох особах: літня жінка — молода відьма (вірш «Ніч під Івана Купала»). «Я» і «ти» — одна особа, і, водночас, дві іпостасі роздвоєної душі поетеси. Одна іпостась через спомин ще раз переживає кохання, а інша намагається здолати самотність, призупинити час, щоб повірити у безконечність свого буття. Така фантазмагорична трансформація «інформує» про явище сплаву в Н.Лівицької-Холодної двох типів творчості: візіонерського і психологічного. Постійна співпра поетичного й апоетичного у доборі формальних засобів та синтаксичних конструкцій — специфічна риса поезії Н.Лівицької-Холодної, показник нової поетики значущості з технікою двозначності, нерозшифрованості, з відвертою відмовою від розкриття прямого сенсу. Новаторство поетеси, на нашу думку, полягає насамперед у новому підході до слова та максимальному виявленні всіх пластів і відтінків його семантики.

І, нарешті, філософія кохання Н.Лівицької-Холодної переходить у філософію самого життя, в якій любов проголошується прозрінням, що відкриває шлях до Всесвіту. Отже, еротичний роман поетеси не завершується, а розвивається; самотність і старість поглиблюють його суть, викрешуючи складну «археологію» інтимних імпульсів та емоцій.

Особливим у розвитку дії еротичного роману у віршах Н.Лівицької-Холодної є етап самоти. У **третьому розділі дисертації - «Трагедія самотності»** - розглядається трагізм самотності. У полі зору дослідження — тривалий проміжок життя авторки (майже 50 років), протягом якого формувалися і розвивалися її думки та погляди. Категорія самотності аналізується у руслі розуміння її як особливого часово-просторового континууму; а її категоріальні межі потрактовані як окрема філософська система.

Виключно через індивідуально-суб'єктивне сприйняття, практично не узалежене від якихось зовнішніх чинників, вибудовується поетична концепція світу ліричної героїні і, головне, її

мікробуття в ньому. Субстанція жіночого ества як необхідна складова усього земного ества присутня в поезії Н.Лівицької-Холодної, і вона в її особистому світі природна і жива, дає можливість існувати в слові багатогранним буттям.

Макропроблема, винесена у заголовок розділу, розкривається шляхом аналізу ряду умовно виділених аспектів-мініпроблем.

3. 1. Самотність — усвідомлена необхідність. Створюючи умови для важкої психологічної кризи, самотність може водночас посприяти її уникненню («*Благословенна та скорбота, / Благословенні сльози ті, / Що несподівано і потай / Проллються в тиші й самоті*» (121)). Становище самотньої жінки — не безболісний процес, диктований, проте, душевною необхідністю і бажанням пізнати власну суть. Тому зміст поетичного переживання — у загостреному відчутті «роботи» структур душі, скерованих на відтворення я-буття у все-бутті. Слід вказати, що переживання ліричної героїні іноді підносять її на висоту якогось морально-духовного перевтілення, коли уста промовляють: «*і весни мені ти не пригадує, / не бентеж спокою зрілих літ*» (134). Етап самотності формує відповідну філософію — пізнання свого духу, т. зв. «філософію серця». Дане поняття використовуємо не в розумінні якоїсь масштабної теоретичної формули. Словосполуку цю вживаємо у вузькому сенсі: на позначення тривалого періоду в житті Н.Лівицької-Холодної, що на рівні поетичному постає як ретельне дошукування у власному естві найвищих проявів духовного буття. У «філософії серця» саме такого гатунку поетка визнає глибинними не факти свідомості, а переживання, які закорінені у сфері несвідомого. Мотив самоти як усвідомленої необхідності у поезії зумовлює проростання духу самотворення авторської особистості, створює умови для висвічування нових життєвих значимостей.

3. 2. Самотність — перемога. Мотив самотності як перемоги відбиває духовні та психологічні проблеми творчої натури, проблеми духовної суверенності «я» і має філософську та психологічну мотивацію. Самота постає щасливою можливістю для звільнення від випадкового та дріб'язкового задля посутнього. Визріває той душевний стан, коли йдеться про любов духовну, що лежить в основі єдності людини і вселенського Богобуття («*Самотність — це безмежність, це воля, / це поклик безсмертя, не забуття*» (149)). Самотність — самодостатня величина, позбавлена людської екзистенції. Зазначимо, проблему окремішності людини Н.Лівицька-Холодна вирішує, виходячи зі стану самотності: «*Самота — то гордість духа*». У боротьбі почуттів бере гору віра у духовні спромоги. Почуття самоти чи не синонім до поняття зрілої всеохопної любові, символ гармонії між тілесним і душевним початками у людині.

3. 3. Самотність — джерело незгосного болю, життясва поразка. Поезій, в яких постає мотив самотності як поразки, у Н.Лівицької-Холодної значно більше, ніж тих, які подають його оптимістичне трактування. Лірична героїня перебуває у стані стагнації: «*О Боже! Чом не*

полум'яність смерти, / лиш гіркоту тривання дав мені?» (129). Безпосередня емоційна криза зумовлює нервові сплетіння психоаналітичного письма («*Тиша докучливо бринить, ... / ще тільки мить — / і роззявиться паща божевілья*» (161)). Стан самоти розцінюємо як неволю в собі. Осмислення Любові і Смерті відбувається у межах обсервації філософської проблематичності *я-буття*. Зріла поетка досягає глибини поєднання всезагального філософського й унікального особистісного начал у поетичній натурі, виводячи щоразу на передній план домінуючий трагізм світосприймання і, відповідно, світотворення.

3. 4. Самотність — період філософських рефлексій. Самота коментується як стан осмислення, як активна апробація людини на власну пізнаваність. Він розширює внутрішньо-психологічний простір ліричного «я» при переході в рефлексію, через самопізнання. Досліджуємо природу конфлікту в душі ліричної героїні, вказуємо на її двоякість: гармонія — дисгармонія. Окрім того, розглядаємо відчуття вростання у власне буття, що його чітко висловлює Н.Лівицька-Холодна: «... *Так добре бути не чиймсь — своїм буттям*» (191), і особливий стан присутності. Квінтесенція філософських рефлексій поетеси — трагедія самотньої душі.

3. 5. Самотність — трансцендентно-духовна перспектива. У цьому підрозділі зроблена спроба аналізу стану самотності як шляху до Бога. Самота сприяла загостренню залежності духу поетки від Бога. Безперервна душевна боротьба ліричної героїні у пошуках божественного ейдосу в собі і над собою завершилася щирою любов'ю до Творця. Дослідження ідеї обопільного внутрішнього зв'язку самозаглиблення через богопізнання і богопізнання через духовне самозаглиблення дає змогу говорити про неоднорідний, часом діалектичний характер авторських стосунків «особистість — Бог». Загалом розмови поетеси з Богом у контексті тривалого етапу трагічної самотності трактуються як утвердження зрілості й досконалості внутрішнього духовного життя.

Отже, у загальній концепції розвитку еротичного роману у віршах Н.Лівицької-Холодної осмислення такого складного комплексу як самотність, виявилось абсолютно необхідним. Таким чином постав цілісний образ поетеси з домінуванням у ньому трагічної ознаки світосприймання.

У «**Висновках**» синтезовано результати досліджень. Підкреслюється, що пропонується дисертаційна праця — це спроба комплексного аналізу творчості Н.Лівицької-Холодної, вихідним критерієм для якого є присутність еротичного лейтмотиву. У роботі зроблено спробу визначити межу між еротичним і порнографічним елементом у поетичній тканині; довести, що еротика в поетеси психологізована: еротичні почування ліричної героїні постають як ретельне дослідження діяльності психіки. Детально проаналізовано поезії зрілого періоду творчості Н.Лівицької-Холодної, що дало підстави говорити про своєрідну філософію любові, а далі осмислити трагедію самотності — особливого часово-цілісного просторового континууму. Таким чином, реалізовано

намагання вивершити образ ліричної героїні роману Н.Лівицької-Холодної і потрактувати творчість авторки як таку, що засвідчила повноправний розвиток еротичної лінії в українській поезії.

Основні положення дисертації викладено у публікаціях:

1. Сад любови моєї (проблема філософії кохання в поезії Н.Лівицької-Холодної): Наукове видання. – Львів: Ред. - вид. відділ Видавничого центру Львівського університету ім. І.Франка; «Фенікс Лтд», 1998. – 48 с.

2. Червоне і чорне (новаторство поезики еротичного Н.Лівицької-Холодної): Наукове видання. – Львів: Ред.-вид. відділ Видавничого центру Львівського університету ім. І.Франка; «Фенікс Лтд», 1999. - 41 с.

3. Проблема самотності у творчості Н.Лівицької-Холодної: Наукове видання. – Львів: Ред. - вид. відділ Видавничого центру Львівського університету ім. І.Франка; «Фенікс Лтд», 1999. – 42 с.

4. Еротичний роман у віршах Наталі Лівицької-Холодної // Дзвін. — 1995. — № 12. — С. 148 — 152.

5. Проблема самотності в інтимній ліриці Наталі Лівицької-Холодної та Анни Ахматової // Матеріали Міжнародної славістичної конференції: пам'яті професора К.Трофимовича. — Львів: Літопис, 1998. — С. 169 — 174.

6. Франкові традиції у розвитку жанру інтимної лірики (про еротичну поезію Н.Лівицької-Холодної) // Іван Франко — письменник, мислитель, громадянин: Матеріали Міжнародної наукової конференції. — Львів: Світ, 1998. — С. 381 — 384.

7. Осмислення самотності як шляху до Бога в пізній поезії Наталі Лівицької-Холодної // Матеріали Міжнародної наукової конференції «Харків 30 — 40-их років ХХ століття. Література. Історія. Мистецтво»: до ювілею професора Ю.Бойка-Блохина. — Харків, 1998. — С. 112 — 116.

АНОТАЦІЯ

Легка О.С. Еротичний роман у віршах Наталі Лівицької-Холодної. — Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.01.01. — українська література. — Львівський державний університет ім. І.Франка, Львів, 1999.

Дисертацію присвячено комплексному аналізу творчості Н.Лівицької-Холодної (представленої збірками «Вогонь і попіл», «Сім літер», «На грані», «Перекотиполе», «Остання дія»), вихідним критерієм для якого служить присутність еротичного лейтмотиву. З'ясовується різниця між еротичним і порнографічним елементом у поетичній тканині, тлумачиться поняття «erotичний роман у віршах». На основі методу інтерпретації художнього тексту,

психологічного і біографічного методів розглядаються проблеми філософії кохання і трагедії самотності у творчості Н.Лівицької-Холодної - творчості, що засвідчила повноправний розвиток еротичної лінії в українській поезії.

Ключові слова: еротика, філософія кохання, трагедія самотності, еротичний лейтмотив, еротичний роман у віршах.

АННОТАЦИЯ

Легка О.С. Эротический роман в стихах Натали Ливицкой-Холодной. - Рукопись.

Диссертация на соискание учёной степени кандидата филологических наук по специальности 10. 01. 01. - украинская литература. - Львовский государственный университет им. И.Франко, Львов, 1999.

Диссертация посвящена комплексному анализу творчества Н.Ливицкой-Холодной (представленной сборниками «Огонь и пепел», «Семь букв», «На грани», «Перекотиполе», «Последнее действие»), исходным критерием для которого служит присутствие эротического лейтмотива. Выясняется разница между эротическим и порнографическим элементом в поэтической ткани, истолковывается понятие «эротический роман в стихах». На основе метода интерпретации художественного текста, психологического и биографического методов рассматриваются проблемы философии любви и трагедии одиночества в творчестве Н.Ливицкой-Холодной - творчестве, засвидетельствовавшем полноправное развитие эротической линии в украинской поэзии.

Ключевые слова: эротика, философия любви, трагедия одиночества, эротический лейтмотив, эротический роман в стихах.

SUMMARY

Lehka O.S. The erotical novel in poetry of Natalia Livytska-Cholodna. – Manuscript.

A thesis for a candidate degree of philological sciences on speciality 10. 01. 01. – ukrainian literature. – Lviv State University named after Ivan Franko, Lviv, 1999.

The dissertation is dedicated to the complex analysis of the works by N.Livytska-Cholodna (represented by her collection «Fire and asher», «Seven letters», «The rolling-stone», «On the edge», «The last action»); and its starting point is the presence of the erotical main theme. The difference between the erotical and pornographycal element in the poetry is being elucidated, and the very essence of psychological erotic is being defined.

It's stated that N.Livytska-Cholodna's collection «Fire and asher» (in which the erotical theme is represented in the most voluminous way) was the fresh «explosion» of the artistically designed expressions

and a new start of a poetical view, which wasn't framed by unproved imitation, in the context of that time (the 30-th - 40-th years of the 20-th century) literary process not only that «diaspora», but also the continental Ukraine. This collection proved the modernity of the author's poetical style - a good synthesis of neoclassical, neoromantic, expressionist and surrealist features.

All the aftercoming collections by this author is a kind of repeating of that erotic theme, expressed, though, in other life-time period, its new comprehension and expressing. The becoming up-to-date psychological states and acts, which become clear in the conscious of the lyrical heroine in the way of worries and later - reflections, gives us reasons to speak about N.Livytska-Cholodna's work as about step-by-step formation philosophical conception of love. The philosophy of love is being formed in the process of the story developing - the story from a woman's life. Conventionally, this story is called «the erotic novel in poetry». The collection «Fire and ash» is the beginning of the novel and its the most weighty stage. The chapter «Red and black» is characterized by the special novelty and courage. By the means of expressionism as the way of expressing of the poetical thought, eroticism of special kind is outlined here: the one, in which the literary tradition and national source are combined and the influence of the European poetry (Baudelaire, Verlaine, Rilke) is left.

The mature period of the author's work is represented by the collections «On the edge», «The rolling-stone», «The last action». Love is conceived as the highest spiritual substance, a special philosophical category. An extremely private sphere becomes the basis for important generalizations. In the canvas of being the notions of life and death are being weaved. Thanatos is absorbed by Eros. A philosophical absorption into the private world flour through time, leads us to comprehending of non-homogeneous difficulty of micro- and macro existence.

It's also indicated, that on the formal level the poet's maturity is showed in the technique of double-meaning, which is easily grasped, frank refusal to expose the concealed meaning, in constant co-game of poetical and non-poetical in choosing the syntactic constructions. It's said about a new poetry of meaningfulness.

The completed image of the heroine of the novel by N.Livytska-Cholodna is finished by the complicated ethic-psychological complex - loneliness. A number of problems is made clear (loneliness as comprehended necessity, victory, life defeat, a period of philosophical reflections, spiritual perspective), which is united by the overall tragical background of poetry about loneliness.

The evolution of the world of the images can be followed: characters, created in youth are transferred into some latest poetries, but their meaning is completely different. The word lacks its auto-logic, becomes polysemantic one. The features of originality of the author's works revealed by the analysis of other Ukrainian poetical phenomena (I.Franko, Lesia Ukrainka, O.Teliha, E.Malanjuk, V.Pachovsky, P.Karmansky) and separate representatives of other Slavonic literatures.

The thought is suggested, that «shoking» novelty of the collection «Fire and asher» with the sum of ambitious features of a woman's «ego» grows into voluminous concept - philosophy of love, which receives its conventional ending in the space of observation of philosophical problems of ego-existence at the stage of loneliness. It's stated that the poetry by N.Livytska-Cholodna certified the full-right development of the erotical line in Ukrainian poetry.

Key words: erotika, the philosophy of love, pornographia, erotical theme, the tragedy of loneliness, psychological erotic, erotical novel in poetry, Eros, Tanatos.

Підписано до друку 8.01.99. Формат 60x84/16

Папір офсетний. Друк офсетний

Наклад 100 прим. Зам № 99/1-7

Друк ТзОВ "Простір М"